

**EEN SLEUF OVER DE FLANK VAN EEN
LAAT-MIDDELEEUWS PODIUM: HET HOOIHUIS
AAN DE FRIESESTRAATWEG TE GRONINGEN**

J.Y. Huis in 't Veld

Stadse fratsen 14

maart 2009

**EEN SLEUF OVER DE FLANK VAN EEN
LAAT-MIDDELEEUWS PODIUM: HET HOOIHUIS
AAN DE FRIESESTRAATWEG TE GRONINGEN**

J.Y. Huis in 't Veld

Stadse fratsen 14

maart 2009

(Archeologische basisrapporten
Dienst Ruimtelijke Ordening en Economische Zaken
van de Gemeente Groningen
en
Stichting Monument & Materiaal
Groningen)

Deze basisrapporten bevatten een weergave van de resultaten van archeologische (deel)onderzoeken die binnen de gemeente Groningen zijn uitgevoerd. De Stadse fratsen zijn beschikbaar op de internetsite: www.stichtingmenm.nl

ISBN/EAN: 978-90-78589-14-3

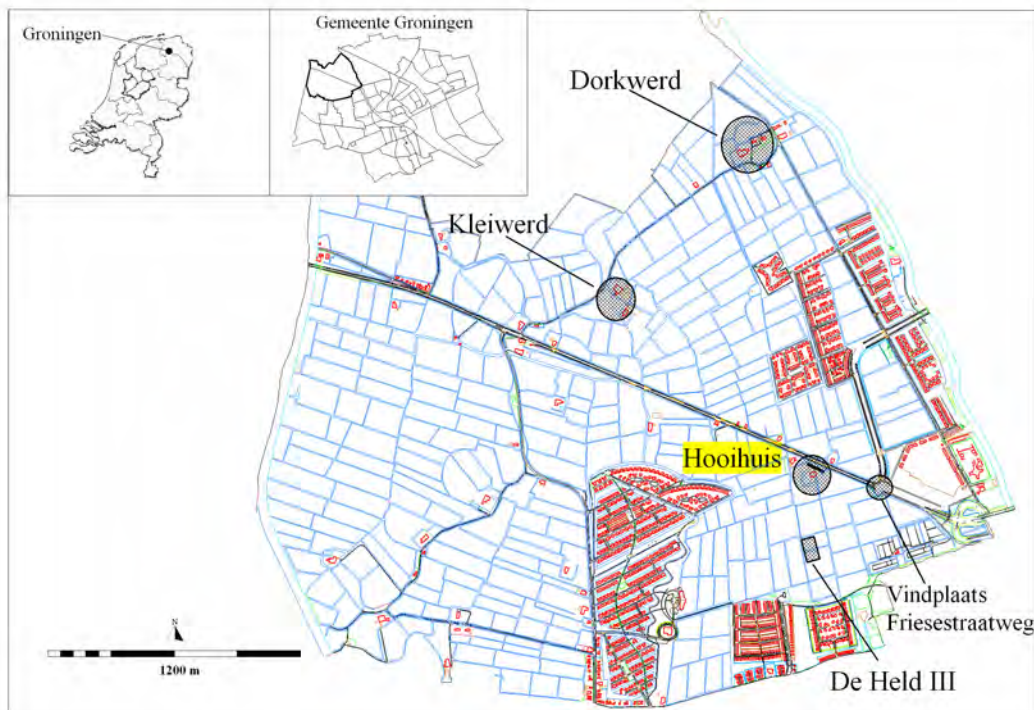
Inhoudsopgave

1. Inleiding	
1.1 Aanleiding van het onderzoek	1
1.2 Ligging van het onderzoeksterrein en doel van het onderzoek	1
2. Werkwijze	2
3. Resultaten	3
4. Ceramiek	4
5. Conclusies	5
Literatuur	6
Bijlagen	
Bijlage 1. Technische en administratieve gegevens	

1. Inleiding

1.1 Aanleiding van het onderzoek

De kruising tussen de Friesestraatweg en de Prof. Uilkensweg is in 2007 ongelijkvloers gemaakt. Hiervoor moest de bermsloot aan de zuidzijde van de Friesestraatweg ter hoogte van de nieuwe kruising gedempt worden waarna een nieuwe bermsloot enige meters zuidwaarts van de gedempte gegraven werd. De nieuwe bermsloot zou hier echter een AMK-terrein, dat inmiddels ook als aan te wijzen gemeentelijk monument voorbescherming genoot, aan de noordkant doorsnijden.¹ Derhalve was een archeologische opgraving van het tracé van de nieuwe sloot noodzakelijk (afb. 1). Op het betreffende terrein bevindt zich een kleipodium dat vermoedelijk uit de late middeleeuwen stamt. Hierop staat het 'Hooihuis', een 17e-eeuwse boerderij. Tel & Verkerk (2008: 70-3) deden onderzoek naar de bouwhistorie van de boerderij en vonden dat de dekbalkgebinten van de hoofdschuur dendrochronologisch dateerden uit 1610.

Afb. 1. Kaart van Groningen, de ligging van het Hooihuis en de opgravingsgleuf langs de Friesestraatweg. Tevens aangegeven de wierden Dorkwerd en Kleiwerd, de vindplaats Friesestraatweg en de vindplaats De Held III.

1.2 Ligging van het onderzoeksterrein en doel van het onderzoek

Het Hooihuis ligt midden in een weidegebied, dat wordt doorsneden door de in 1840 aanlegde Friesestraatweg. De bodem bestaat uit licht zandige klei. Bovenin dit kleipakket tekenen zich twee vegetatielagen af waarvan de onderste uit ca. 600 v. Chr. en de bovenste uit ca. 300 na Chr. dateert. Het gebied stond via verschillende getijdegeulen lange tijd onder invloed van zee. Rond het begin van de jaartelling was er sprake van een rustiger periode. Er ontstond in de omgeving van de vindplaats een aantal nederzettingen: de wierden Dorkwerd en Kleiwerd

¹ AMK = Archeologische Monumenten Kaart

en een vlaknederzetting die thans gelegen is onder het zandlichaam van de *fly-over* Friesestraatweg - Prof. Uilkensweg.² In de vroege middeleeuwen neemt de invloed van de zee weer toe en raakt het gebied grotendeels ontvolkt. Het kweldergebied wordt in de 11e-12e eeuw opnieuw ontgonnen en verkaveld. De basis voor het nog steeds bestaande slotenpatroon wordt in deze periode gelegd. Tegelijkertijd worden verspreid over het gebied nieuwe, verhoogde woonplekken in gebruik genomen. Deze zogenaamde podia zijn grondlichamen van klei die in één keer zijn opgeworpen. In 2004 en 2006 is ten zuiden van het Hooihuis een podium dat De Held III is genoemd, geheel opgegraven (Huis in 't Veld, in manuscript). De podia van het Hooihuis dateren vermoedelijk uit dezelfde periode als het podium van De Held III, namelijk uit de 11e-12e eeuw.

Het onderzoek had als doel het bergen van alle archeologische resten. De centrale vraag was: wanneer is het kleipodium opgeworpen?

2. Werkwijze

Nadat de contouren van de bermsloot waren uitgezet, is een 60 m lange en 2,5 m brede sleuf getrokken, met behulp van een normale graafbak en schaaftak. De sleuf is in twee vlakken ontgraven, tot maximaal 75 cm onder het maaiveld (afb. 2). De aangetroffen sporen zijn niet gecoupeerd en afgewerkt. Dit zou het op einddiepte brengen van de bermsloot

Afb. 2. De proefsleuf, niveau van vlak 2, in westelijke richting gezien.

² De flanken van deze vindplaats zijn in 2001 opgegraven. De vindplaats dateert uit de 1e t/m 3e eeuw na Chr. (Kortekaas, 2002; Bürmann & Helfrich, 2003).

bemoeilijken. Wel zijn alle sporen tot op een diepte van ca. 20 cm doorgespit en met een metaaldetector op metalen voorwerpen afgezocht.

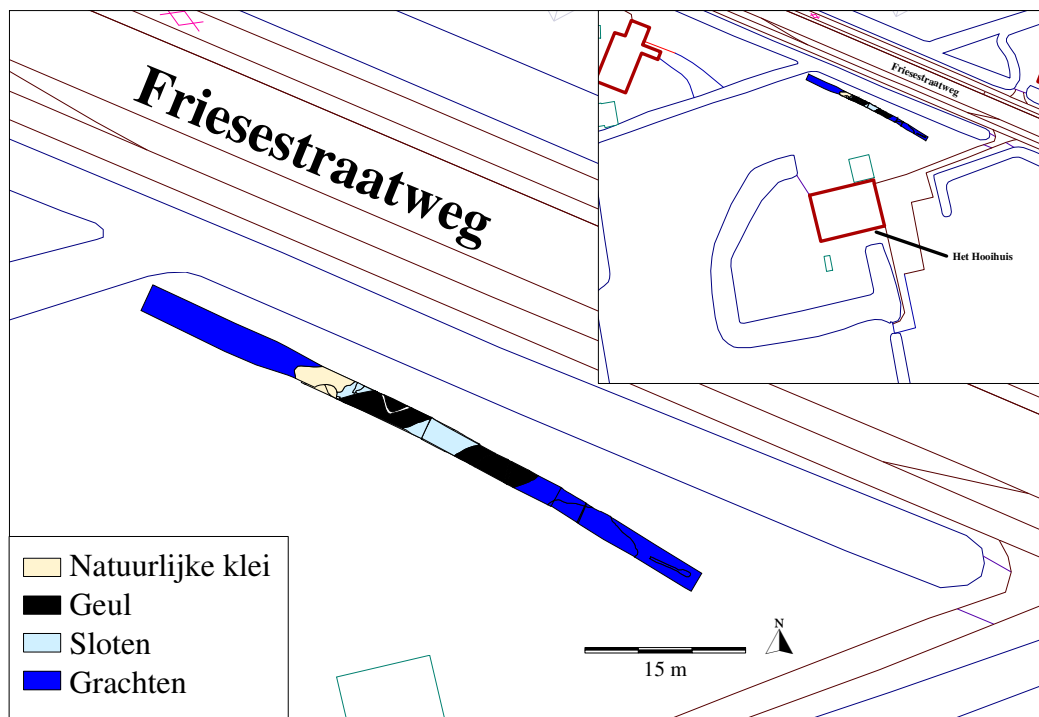
De vlakken zijn getekend op schaal 1: 40, gewaterpast en gefotografeerd. Het zuidprofiel van de sleuf is getekend op schaal 1: 20. Alle tekeningen zijn ingekleurd. De technische en administratieve gegevens van de opgraving zijn vermeld in bijlage 1.

Na afloop van de opgraving is de sloot met een puntbak die schuine profielen oplevert, tot op diepte uitgraven door een externe aannemer.

3. Resultaten

De sleuf doorsnijdt de noordelijke flank van het podium. Het maaiveld ter plekke van de sleuf lag rond 0 m NAP; de top van het podium ligt maximaal op 1,5 m +NAP. Net onder de moderne bouwvoor, op ca. 50 tot 60 cm beneden het maaiveld (ca. 0,6 m -NAP), is het eerste vlak aangelegd. Op deze diepte was in het centrale deel van de sleuf natuurlijke grond in beeld (afb. 3). Deze tekende zich af als grijze, licht zandige klei, afgedekt door een nog ca. 5 cm dik donker gekleurd vegetatieniveau. Vermoedelijk betreft het de onderste van de twee vegetatieniveaus die in het gebied voorkomen. De vegetatielaag leek in een ondiepe zuidwest-noordoost georiënteerde (rest)geul te liggen.

Aan de westkant van de sleuf lag een groot grondspoor waarvan alleen de oostelijke insteek binnen de begrenzing van de sleuf lag. De waargenomen breedte bedroeg ca. 15 m. De vulling bestond uit donkerbruine klei, waaruit een kleine hoeveelheid aardewerk kwam. Het materiaal dateert uitsluitend uit de nieuwe tijd (zie hoofdstuk 4). De richting van de oostelijke insteek suggereert dat het om een oost-west georiënteerd spoor, sloot of gracht, gaat. Ditzelfde geldt voor twee lineaire sporen in het midden van de werkput. Het betreft hier vermoedelijk twee gedempte (verkavelings-)sloten. Ze waren opgevuld met bruine klei. Naast wat puinbrokken zat in de meest oostelijke van de twee lineaire sporen ook wat laat-middeleeuws kogelpotaardewerk.

Afb. 3. Overzicht van de in de sleuf aangetroffen sporen.

In het oosten van de sleuf bevond zich eveneens een fors grondspoor, tenminste 10 m breed, dat zich tot buiten de oostelijke putgrens uitstrekte. De zichtbare (westelijke) insteek is wat onduidelijk, maar de oriëntatie van het grondspoor, een sloot of een gracht, lijkt oost-west. De vulling bestond uit donkerbruine klei met puinresten. Een uit dit spoor afkomstige scherf stamt uit de nieuwe tijd.

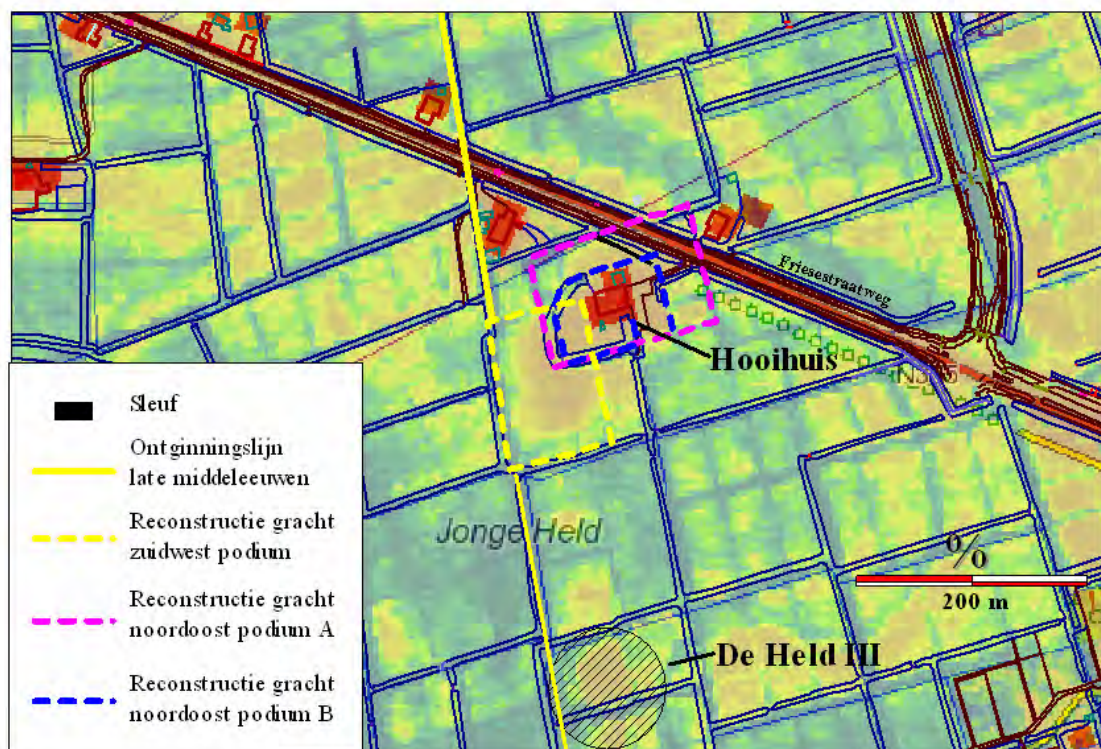
4. Ceramiek

Er zijn in totaal zes vondstnummers met ceramiek geborgen. Uit de late middeleeuwen dateren twee lokaal geproduceerde wandfragmenten kogelpotaardewerk (vnrs. 4 en 5).

Twee wandfragmenten van steengoedkruiken dateren in de 15e-16e eeuw (vnrs. 4 en 7). De met zoutglazuur bedekte fragmenten zijn in Raeren (België) geproduceerd. Een derde scherf steengoed (vnr. 9) komt eveneens uit Raeren, maar kan niet nader gedateerd worden dan in de nieuwe tijd (1500-heden).

Twee steengoed fragmenten hebben Westerwald (Duitsland) als herkomstgebied (vnrs. 3 en 8). De scherven stammen uit de 18e-19e eeuw. De scherf uit vondstnummer 8 is een wandfragment van een mineraalwaterkruik. Het andere fragment hoort vermoedelijk bij een voorraadpot. De hoofdkleur van de scherf is grijs met daarop een kobaltblauwe decoratie.

Vondstnummer 7 tenslotte levert twee scherven witbakkend aardewerk uit de nieuwe tijd op. Het betreft een wand-bodemfragment. De wand is aan de buitenzijde groen en aan de binnenzijde geel geglazuurd, de bodem is deels ongeglazuurd. De tweede scherf is een rand, bedekt met oranje gevlekte glazuur.

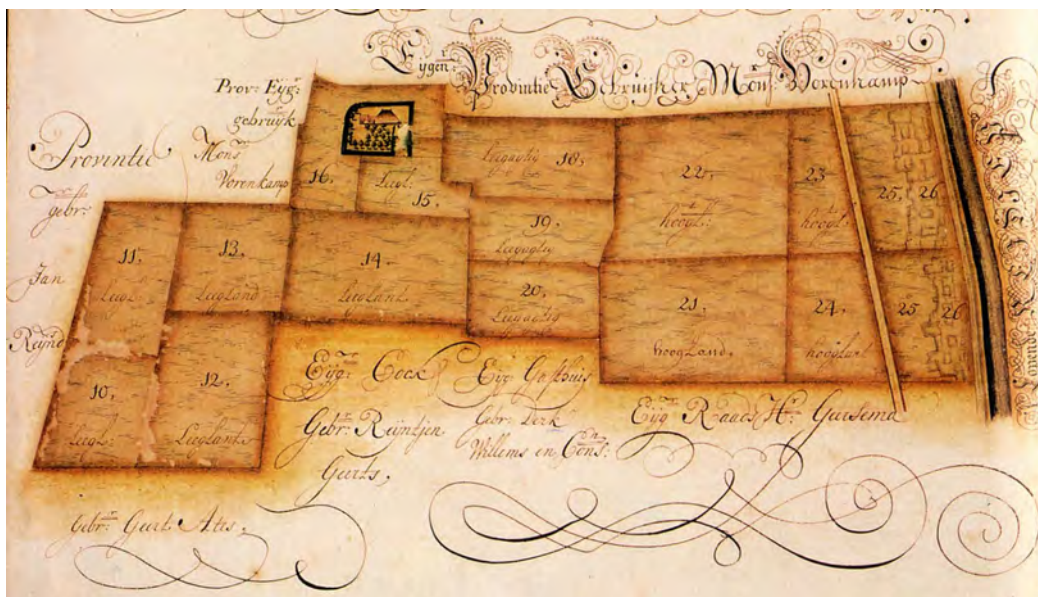
Afb. 4. AHN-kaart van het terrein rond het Hooihuis, met de grachtreconstructies. Kaart: www.ahn.nl met aanvullingen van J.Y. Huis in 't Veld.

5. Conclusies

De conclusies die op basis van het hier beschreven onderzoek getrokken kunnen worden, hebben een bescheiden reikwijdte. De beperkte afmetingen van de sleuf, samen met de positionering ervan op de flank van het eigenlijke podium, zijn de oorzaak hiervan. Toch zijn de aangetroffen sporen wel te duiden met behulp van de AHN-kaart (Actueel Hoogtebestand Nederland) van het terrein (afb. 4). Op deze kaart is de hoogte van het gebied in kleur aangegeven (rood is hoog, blauw is laag).

Allereerst valt op dat zowel het terrein van het Hooihuis, als het terrein ten zuidwesten daarvan hoog zijn (rode kleur). Het zouden in oorsprong twee podia geweest kunnen zijn, die in een later stadium zijn samengevoegd.³ Naast de hoger gelegen podia zijn ook de openliggende én gedempte sloten zichtbaar op deze kaart. De huidige gracht rond het Hooihuis is een restant van de gracht (afb. 4 - reconstructie B), die op de kaart van Teijsinga uit 1736 nog volledig is afgebeeld (afb. 5). De grachtvulling die aangetroffen is aan de oostzijde van de opgravings-sleuf correspondeert hiermee.

Rond dit omgrachte terrein is ook een wijdere omgrachting te reconstrueren (afb. 4 - reconstructie A). De aan de westzijde van de sleuf aangetroffen grachtvulling valt samen met deze reconstructie. Over de ouderdom van deze omgrachting valt weinig te zeggen. De scherven die in deze gedempte grachten werden aangetroffen, dateren enkel de ouderdom van de demping. Mogelijk dat het noordoostelijke podium is opgeworpen in de late middeleeuwen (13e-14e eeuw), nadat twee smalle kavelsloten, die in het midden van de sleuf zijn aangetroffen, waren gedempt. De kavelsloten horen wellicht bij het oost-west gerichte verkavelingspatroon, dat in het omliggende gebied overheersend is. Op basis van de bevindingen op de vindplaats De Held III dateren we het ontstaan van deze oost-west verkaveling aan het einde van de 12e eeuw.

Afb. 5. Kaart van Henricus Teijsinga uit 1736. Het Hooihuis is links bovenin zichtbaar met de omliggende gracht (naar Schroor, 1996: kaart 20).

³ Een vergelijkbare situatie is aangetroffen bij het iets zuidelijker gelegen podium De Held III (Huis in 't Veld, in voorbereiding).

De omgrachting van het noordoostelijke podium lijkt de begrenzing van het zuidwestelijke podium te doorkruisen. Naar de datering van dit podium kunnen we slechts gissen, aangezien noch het podium zelf, noch de (gereconstrueerde) omliggende gracht binnen de aangelegde sleuf vallen. Een aanwijzing vormt echter de ligging van het podium aan een noord-zuid georiënteerde kavelsloot, die deel uitmaakt van een eerste middeleeuwse verkaveling van het gebied. Langs diezelfde sloot is iets zuidelijker het oorspronkelijke podium van De Held III opgeworpen, daar al in de 11e eeuw. Een vergelijkbare datering voor dit zuidwestelijke podium is derhalve aannemelijk.

Of er op deze podia sprake is van bewoning in elkaar opvolgende perioden of dat het geheel (beide podia samen) enige tijd voor bewoning is gebruikt, is onduidelijk. Het zuidwestelijke podium is in ieder geval al sinds de 18e eeuw in gebruik als weiland en het podium van Het Hooihuis is tot op heden bewoond gebleven.

Literatuur

- Bürmann, H.H. & K. Helfrich, 2003. *Aardewerk uit de Romeinse tijd uit een wierde aan de Friesestraatweg te Groningen* (= Stadse fratsen 2). Groningen: Uitgave Dienst RO/EZ van de Gemeente Groningen en Stichting Monument & Materiaal.
- Huis in 't Veld, J.Y., in voorbereiding. *Ontginningen in een grensgebied. Bewoningssporen op een 'huiswierde' uit de late middeleeuwen. Een opgraving in de nieuwbouwwijk De Held III te Groningen* (= Stadse Fratsen). Groningen: Uitgave Dienst RO/EZ van de Gemeente Groningen en Stichting Monument & Materiaal.
- Kortekaas, G., 2002. Jaarverslag archeologie in 2001. *Hervonden Stad 2002*, pp. 4-28.
- Schroor, M., 1996. *De Atlas der Provinciëlanden van Groningen (1722-1736)*. Groningen: REGIO-PROjekt Uitgevers/Rijksarchief Groningen.
- Tel, T. & M. Verkerk, 2008. Jaarverslag bouwhistorie in 2007. *Hervonden Stad 2008*, pp. 61-84.

Bijlage 1. Technische en administratieve gegevens

Provincie / Gemeente / Plaats:	Groningen / Groningen / Groningen
Straat:	Friesestraatweg 422
Toponiem:	Het Hooihuis
Kaartblad:	7D
Kadastraalnr:	HKK02A 03093G0000
Coördinaten:	230.36-583.93
Archis onderzoeksmelding:	19052
Opdrachtgever:	Gemeente Groningen
Betrokken instanties/personen:	Gemeente Groningen (Gemeentelijk archeoloog G.L.G.A. Kortekaas) Stichting Monument en Materiaal (M & M) Archaeological Research & Consultancy (ARC bv) Kraanverhuur J. Bergman, Pietersbierum
Medewerkers:	J. Bergman (kraanmachinist) J. Buist (Gemeente Groningen) M. Daleman (veldtechnicus: ARC bv, gedetacheerd bij de Gemeente Groningen) J.Y. Huis in 't Veld (projectleider: ARC bv, gedetacheerd bij de Gemeente Groningen)
Complex:	Podium
Periode:	Late middeleeuwen
Geomorfologie:	Kwelder
Bodem:	Klei
Hoogte:	0,25 m +NAP
Opgravingsperiode:	18-19 september 2006
Bewaarplaats bodemvondsten:	Gemeentelijke bewaarplaats voor Bodemvondsten Westerbinnensingel 48 9718 BV Groningen

Kaarten en afbeeldingen:

De kaarten zijn van de hand van J.Y. Huis in 't Veld (projectleider: ARC bv, gedetacheerd bij de Gemeente Groningen) die ook de foto van de opgraving maakte. De copyrechten berusten bij de Stichting Monument & Materiaal/Gemeente Groningen, Dienst RO/EZ.

Status rapport: definitieve versie

Autorisatie:

Drs. G.L.G.A. Kortekaas
Senior KNA-archeoloog Gemeente Groningen